

L'EIXAMPLE DE BARCELONA I L'IMAGINARI NACIONAL

UNA PROPOSTA DIDÀCTICA A L'AULA

Xavier Magrinyà Minguell

35es Jornades Internacionals per a Professorat de Català

Context i justificació

* Objectius

- * Poder aplicar els coneixements culturals i lingüístics per interrelacionar-los i ampliar continguts.
- * Ser capaços de parlar d'una ciutat a partir d'allò que es veu (arquitectura, topònims, costums...): *entendre-la*.
- * Conèixer els mites nacionals per conèixer allò que envolta la societat.

* Context de l'aula

- * Català B2 (4 alumnes)
- * Aula en línia

* Temporització

- * 3 sessions (1 h 30 min. aprox.)

* Competències

- * Expressió escrita
- * Expressió oral
- * Comprensió escrita
- * Comprensió oral
- * Sociocultural
- * Dimensió literària

* Continguts treballats prèviament

- * Text descriptiu i la comparació (estructura, marcadors de lloc, lèxic...)

* Avaluació

* Bibliografia

- * Magí Sunyer

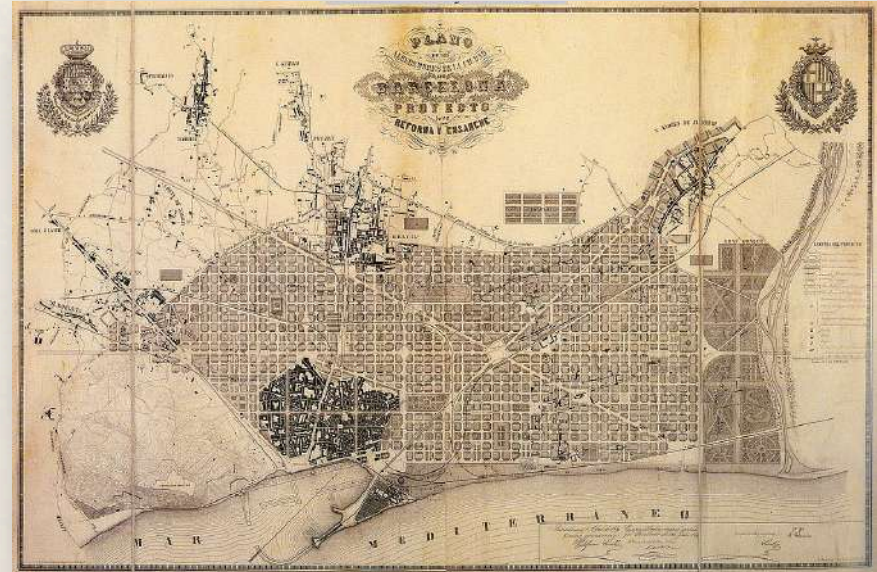
L'Eixample de Barcelona i l'imaginari nacional

1. La polèmica del projecte i les característiques urbanístiques
2. La toponímia urbana i els mites nacionals
3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

1. La polèmica del projecte i les característiques urbanístiques

a) Expressió oral

- * Quines diferències hi ha en aquests dos plànols de l'Eixample?
- * Quina creus que va ser la proposta guanyadora?
- * Saps quina polèmica hi va haver per triar-ne el guanyador?

1. La polèmica del projecte i les característiques urbanístiques

Pla Rovira i Trias o la Barcelona que no va ser

L'Eixample de Barcelona, projectat per l'arquitecte, enginyer i urbanista Ildefons Cerdà, és un dels grans actius de la Barcelona actual, que ha permès un ús racional del sòl i de l'espai en una ciutat on esdevé força fàcil orientar-se i facilita en gran mesura les necessitats i exigències causades pel trànsit dels milers de vehicles que circulen a diari pels carrers de la **Ciutat Comtal**.

Però el pla de reforma i eixample projectat per Ildefons Cerdà no va resultar guanyador del concurs organitzat per l'Ajuntament de Barcelona el mes d'abril de l'any 1859. Aquell concurs el va guanyar el projecte de l'arquitecte i cap dels bombers de la ciutat de Barcelona, Antoni Rovira i Trias.

El projecte de Rovira i Trias es basava en la construcció d'una ciutat radial, amb tres grans avingudes que sortirien d'una gran plaça central (ubicada a l'actual plaça de Catalunya) amb barris i sectors urbans ben diferenciats, teixint una mena de malla o xarxa que dibuixava semicircumferències al voltant de l'epicentre urbà. Aquest projecte **bevia** (i molt) dels eixamples de grans capitals europees, com ara Viena o el projecte de reforma ideat per Haussman a París.

El projecte Rovira i Trias va agradar molt als membres del **consistori barceloní** i als principals poders fàctics de la ciutat (cal recordar que el mateix Rovira i Trias era un filantrop molt ben relacionat en

els cercles més intel·lectualitzants de la Barcelona del moment), però el Ministeri de l'Interior va rebutjar la decisió del consistori barceloní i va apostar per pla Cerdà (que segurament, a la llarga, ha estat molt més revolucionari i pràctic per a la nostra capital). Les raons d'aquesta decisió **rauen** en dos grans pilars: d'una banda, les amistats que Ildefons Cerdà tenia al Ministeri de Foment i de l'Interior, i d'altra, la por que generava a Madrid el projecte d'una Barcelona amb excessius aires de capitalitat, temorosos que li pogués fer ombra a la **capital del Regne**.

Malgrat que el **govern central** tombés el projecte Rovira i Trias, la seva **petjada** a Barcelona és ben visible i extensa, amb obres tan importants com els mercats de Sant Antoni, d'Hostafrancs, del Born o de la Barceloneta, de l'escorxador de Barcelona, de la font de les Tres Gràcies (a la plaça Reial) o del campanar de la plaça de la Vila de Gràcia, al davant de la seu del **districte** (i antic ajuntament gracienc). Tant important ha estat el seu llegat que el consistori li va dedicar una plaça al barri de Gràcia en el seu honor, presidida d'una gran escultura de bronze amb el retrat del genial arquitecte amb una placa als peus, en record de la Barcelona que podia haver estat (i que no va arribar a ser mai).

Ferran VITAL, *Sapiens*

b) Comprensió escrita

* Preguntes de comprensió.

* Lèxic:

* *Ciutat Comtal*

* *consistori barceloní*

* *capital del Regne*

* *govern central*

* *districte...*

1. La polèmica del projecte i les característiques urbanístiques

Això durarà més que les obres de la Sagrada Família!

Como as obras de Santa Engrácia!

c) Expressió escrita

- * Comparar i descriure les dues imatges de la Sagrada Família i de l'Eixample.

1. La polèmica del projecte i les característiques urbanístiques

d) Comprensió oral

- * Activitat de V/F i corregir les afirmacions falses.

Capítol:

“El visionari Pla Cerdà”,

Gran recorregut, de TV3

[https://
www.youtube.com/watch?
v=hk-wisUTNUw](https://www.youtube.com/watch?v=hk-wisUTNUw)

1	Ildelfons Cerdà va fer una nova estructura de la ciutat per solucionar un problema molt important: el trànsit de trens al centre de Barcelona. <i>Correcció:</i>
2	El pla Cerdà tenia l'objectiu de millorar la qualitat de vida de tots els ciutadans. Un exemple era crear grans avingudes per oxigenar l'aire. <i>Correcció:</i>
3	Les illes de cases no havien de ser tancades i havien d'oferir als ciutadans espais verds a la ciutat. <i>Correcció:</i>
4	L'arribada de l'emigració va provocar que es construïssin més blocs de pisos en espais on no era previst edificar-ne. <i>Correcció:</i>
5	La Torre de les Aigües és una illa de cases de l'Eixample que es va obrir als ciutadans l'any 1985. <i>Correcció:</i>

2. La toponímia urbana i els mites nacionals

a) Dimensió literària

- Lectura conjunta del fragment de l'obra *Els Jocs Florals de Canprosa* (1902), de Santiago Rusiñol.
- A què es deuen referir les parts ressaltades?

ESCENA XII

EL POETA PRIMER: Sí senyors, protesto i calaré foc a l'envelat.

EL POETA SEGON: El jurat s'ha venut!

EL POETA TERCER: Això no són Jocs Florals! Això és jugar a amagar esqueses.

EL POETA SEGON: Protestem, però protestem en vers, que commourà més.

EL POETA PRIMER: Què en vers! A coces!

EL POETA SEGON: Doncs reclamem a la Lliga Regional.

EL POETA PRIMER: Jo no reclamo ni a la Lliga Regional, ni a la lligacama, ni a cap mena de lligam! Recollim les obres i fem Jocs de Refusats!

TOTS: Sí, sí! Ben pensat!

QUIMET: Ordre, que arriba la comitiva.

(Arriben. Tothom s'alça de les cadires i el cor, al fons, canta un himne, entre aplaudiments, crits i bullici. En primer lloc van els dos serenos, els dos agutzils i el nunci. Després l'Ajuntament, el jutge de pau, el rector, el coronel, el delegat del governador i el jutge que no és de pau i, darrere, els mantenidors. Quan la comitiva és a lloc, el president s'alça per llegir el discurs; para el cor, ressona una gran salva de crits i aplaudiments, i comença.)

ESCENA XIII

(El president demana silenci, tothom fa «xit!»... i, entre gran expectació, llegeix.)

EL PRESIDENT: «Ninetes de Banyoles...»
Perdoneu, m'he equivocat de discurs.

(En pren un altre.) «Ninetes de Canprosa», estol de trobadors, solemnes rondallaires que veniu en germanor a aquest aplec a cantar en rimes glorioses les gestes, els càntics, els romanços d'èpoques passades. Pàtria, amor, fe...

QUIMET: *Els segadors!*

EL PRESIDENT: L'esdevenidor és nostre, i jo us saludo. Jo us saludo, nets dels almogàvers, del senyor Rei En Jaume, de Na Peronella, dels paladins de Montcada, de Cardona, d'Urgell, d'Aragó i de Provença...

JÚLIA: Qui són aquests?

EL BICICLISTA: **Són els carrers de l'Eixample.**

EL PRESIDENT: Jo us saludo, descendents dels Tamarits, d'en Pere del Punyalet, del Roger de Llúria, del Roger de Flor i de tots els Rogers plegats, d'aquells barons de la Fama que, fins coberts els seus cossos de nafres, unglejaven amb les seves ungles els sarraïns, al frec de les mitges llunes; **d'aquells braus que feien dur als peixos de mar les barres, les quatre barres, a manera de senyera submarina;** d'aquells ardents i bojós almogàvers que, prenent la ruta d'Orient, no pararen fins a donar malastruga als àrabs...

TOTS: Bravo! Bravo!

QUIMET: *Els segadors! Els segadors!*

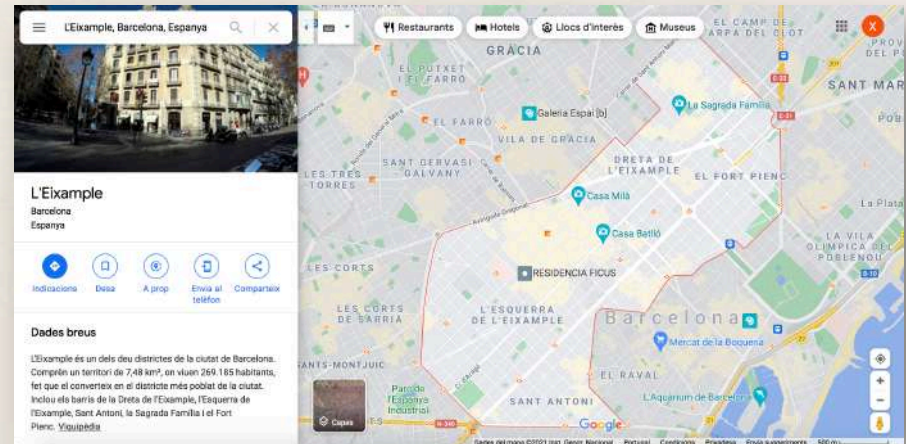
SENYOR NOFRE: Quimet, fes el favor de retenir-te.

QUIMET: És que no em puc aguantar més!

2. La toponímia urbana i els mites nacionals

b) Activitat de recerca i expressió escrita

- Què vol dir *eixample*? Quin n'és el verb?
- Tria dos carrers de l'Eixample i escriu 2 línies d'informació sobre el nom del carrer. Afegeix el text en el mapa compartit.

2. La toponímia urbana i els mites nacionals

1	Pere el Gran va conquerir València i Mallorca. Més endavant, va canviar l'orientació de l'expansió cap al Mediterrani per evitar conflictes amb Castella. <i>Correcció:</i>
2	Al segle XIV, la ciutat de l'Alguer, a Sicília, va ser repoblada per catalans i, per això, encara actualment s'hi parla català. <i>Correcció:</i>
3	Durant els segles XIII, XIV i XV el català va tenir una presència important en l'ús escrit de l'administració (llengua de la Cancelleria Reial). <i>Correcció:</i>
4	Ramon Llull (s. XIII) era de Mallorca i es considera el primer autor que va escriure en una llengua romànica discursos de filosofia i teologia. <i>Correcció:</i>
5	Ausiàs March (s. XV) va ser l'autor de l'obra <i>Tirant lo Blanc</i> , que va influenciar en el model de novel·la de la cultura occidental. <i>Correcció:</i>

c) Comprensió oral

Activitat de V/F i corregir les afirmacions falses.

Vídeo (3 min.):

“Expansió mediterrània i esplendor cultural (UPV)”, d'Antoni Martínez Bernat.

<https://www.youtube.com/watch?v=Q34dqCendhA>

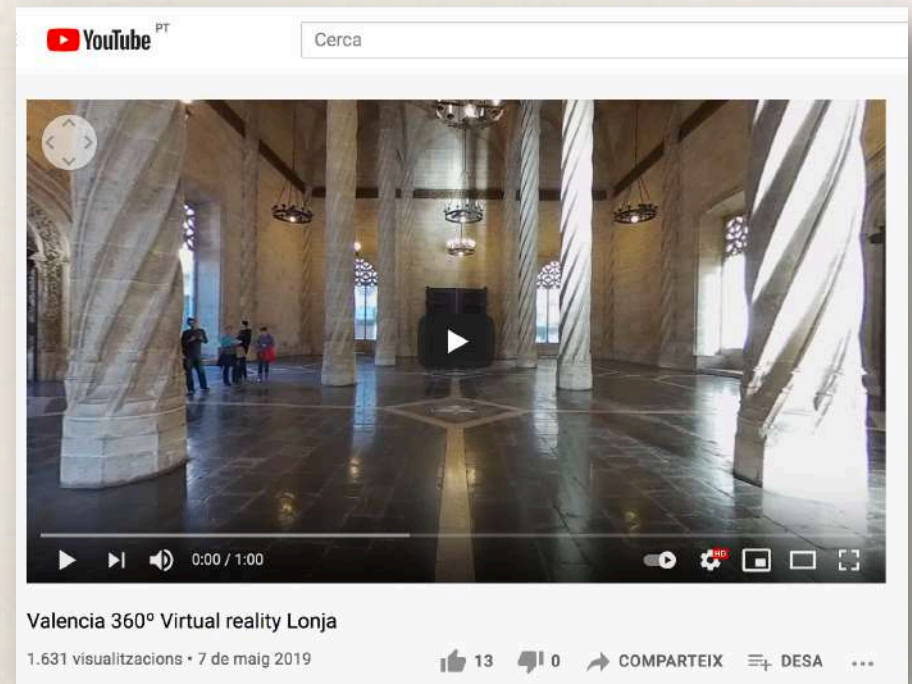
3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

a) Expressió oral

- Descriu els edificis que apareixen a les imatges.
- Quines semblances tenen?
- Quina funció creus que tenien?

Visita virtual a la llotja de València:

<https://www.youtube.com/watch?v=IED21TLv-vU>

3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

Llotja de Barcelona

Llotja de Perpinyà

Llotja de Palma

3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

b) Comprensió escrita

- Preguntes de comprensió.
- Context històric:
 - *territoris de la Corona catalanoaragonesa*
 - *importància dels consolats de mar*
 - *Guerra de Successió i Felip V*

Els consolats de mar

Segons Robert S. Smith, el primer consolat de mar català va ser una iniciativa de 1196 de la ciutat de Perpinyà. Després, van seguir l'exemple altres ciutats: Barcelona (1260), València (1283), Palma (1326), Tortosa (1363), etc.

Els consolats havien de respondre a la necessitat de regular les activitats d'armadors, comerciants i navegants de les naus catalanes que es movien dins i fora de les aigües territorials de la Corona catalanoaragonesa. Van ser unes organitzacions originals, ja que combinaven iniciativa pública (primer, reial; després, municipal) i interessos privats d'armadors i mercaders. El seu objectiu inicial era la creació d'una administració de justícia i el nomenament d'uns jutges (els còsols) que actuessin en l'àmbit de les relacions mercantils, especialment, de les derivades del comerç marítim. Però van actuar, també, com a representació dels negociants catalans davant de les autoritats de ciutats i països de la Mediterrània, i de l'Atlàntic (i, de fet, com a ambaixadors catalans).

La base jurídica de la feina diària dels consolats va ser el codi marítim conegut com a *llibre del consolat de mar*. El manuscrit del llibre més antic és

de 1282 i la primera edició impresa és de 1484. Aquest llibre va esdevenir, fins a mitjan segle XIX, el codi comercial marítim acceptat per tots els comerciants/navegants de tots els països europeus.

La revolució comercial del segle XVIII basada en la viticultura, les indïanes, el paper, els claus i les armes de foc va necessitar la creació de molts nous consolats de mar. A Andalusia, a Màlaga (1795), als virregnats americans, a les ciutats de l'Havana (1793), Veracruz (1795), Guadalajara (1795), Cartagena d'Índies (1795), Santiago de Xile (1795) i Buenos Aires (1793). Mentrestant, els consolats de mar de les ciutats catalanes, excepte el de Barcelona i el de Ciutat de Mallorca, havien estat suprimits després de 1714 per les autoritats del govern de Madrid. Així, mentre la monarquia borbònica guanyadora de la guerra de Successió a la Corona espanyola anul·lava el govern municipal de Barcelona (el Consell de Cent) i el poder polític català (la Generalitat), el consolat de mar de Barcelona subsistia precàriament.

Francesc ROCA ROSELL, *L'Econòmic*

3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

c) Activitat de recerca.

- Compara els mapes i relaciona'ls amb la data corresponent.

1325 9 d'octubre de 1238 1153 s. IX 1380	
	Pere Cerimoniós conquereix el Ducat d'Atenes i Neopàtria.
	Crònica de Ramon Muntaner (<i>Les quatre grans cròniques</i>).
	Els comtats catalans es desvinculen de l'imperi carolingi.
	Jaume I entra a València.
	Siurana, últim reducte musulmà a Catalunya, cau en mans dels cristians.

3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

d) Dimensió literària

- Lectura conjunta dels fragments de les quatre grans cròniques.

Crònica de Bernat Desclot

Resposta de Roger de Llúria a l'enviat del rei de França ens mostra el to de la Crònica en tot allò que fa referència a les relacions entre els dos regnes:

No em feu riure quan dieu que el rei de França armarà, l'any vinent, tres-cents cors de galeres: ja ho crec que les podria armar; aquelles, i encara més! I jo, a honor del meu senyor el rei d'Aragó, si el rei de França n'arma tres-centes, n'armaré no més de cent. I quan hagi armades aquelles cent galeres, que el rei de França n'armi tres-centes mil, si vol, que no

temo que gosin venir-me a trobar enlloc. Ni tampoc que hi hagi cap galera ni altre vaixell que gosi anar per la mar si no té guiatge del rei d'Aragó; i ni tan sols galera o lleny, que jo no crec que hi hagi cap peix que s'atreveixi a anar per la mar si no porta un escut amb el senyal del rei d'Aragó a la cua per mostrar guiatge d'aquell senyor rei d'Aragó.

3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

Crònica Jaume I: *Llibre dels fets*

47. *De com el rei, estant a Tarragona, concebé el projecte de conquerir Mallorca*

[...] I en Pere Martell, ciutadà de Barcelona, que sabia molt de les coses de la mar, ens va convidar a mi i a tots aquells nobles que eren aquí amb mi. I quan estàvem acabant de menjar, van començar a discutir entre ells. I vaig dir:

—¿Quina terra és Mallorca i com és de gran aquell regne?

I li ho van preguntar a En Pere Martell perquè havia estat capità de nau. I en Pere Martell els va dir que els n'informaria perquè ja hi havia estat alguna vegada, i que calculava que l'illa de Mallorca feia unes tres-centes milles; i que Menorca mirava cap a Sardenya, en direcció a aquella illa orientada a gregal. I que Eivissa estava situada a garbí. I digué que Mallorca era la principal de les altres illes, les quals feien el que els manava el senyor de Mallorca. I que encara hi havia una altra illa on hi vivien sarraïns anomenada la Formentera i que era a prop d'Eivissa ja que hi havia una llenca de mar d'una milla entre Eivissa i la Formentera.

Acabat el dinar van presentar-se al meu davant i van dir:

—Senyor, hem preguntat a En Pere Martell sobre una cosa que creiem que us agradarà: sobre una illa anomenada Mallorca. En aquesta illa hi ha un rei i té aquell regne altres illes sota el seu poder, Menorca i Eivissa, les quals estan sotmeses al rei de Mallorca. El que Déu vol ningú no ho pot desviar ni eliminar. Us agradarà i pensem que és bo que vós conqueriu aquella illa per dues raons: la primera, perquè tant vós com nosaltres valdrem més; i l'altra és que serà una cosa meravellosa per a tots aquells que sentiran parlar d'aquesta conquesta ja que us apoderaríeu d'una terra i d'un regne que és mar endins, allà on Déu la va voler formar.

I vaig escoltar aquelles seves paraules i em van agradar molt. I els vaig respondre així:

—Em plau molt aquesta idea que ja veig que hauré de fer per vosaltres. El que a mi em pertoqui no quedarà sense fer.

Allà mateix vam acordar i decidir que convocaríem les nostres corts generals a Barcelona.

3. Les llotges de mar i les quatre grans cròniques

Crònica Jaume I: *Llibre dels fets*

56. *De com salpà l'estol de Salou i hom divisà Mallorca*

Vam salpar el dimecres al matí de Salou amb vent de terra ja que, després d'haver esperant tant de temps, qualsevol vent ens era bo mentre ens poguéssim moure de la costa. I, quan els de Tarragona i els de Cambrils van veure que l'estol sortia de Salou també es van fer a la mar. Era molt bonic de veure tant per als qui s'havien quedat a terra com per a nosaltres, tot el mar semblava blanc de tantes veles com n'hi havia, així de gran era l'estol. Jo navegava al darrer de l'estol, en la galera de Montpeller i vam fer recular i no vam deixar passar ben bé mil homes que, en barques, ens volien seguir. I quan ja havíem navegat unes vint milles de mar el vent va canviar a llebeig; aleshores van presentar-se els oficials de la nostra galera, els quals, d'acord amb els pilots, em van dir:

—Senyor, som els vostres súbdits i hem de protegir el vostre cos i la vostra persona i també donar-vos els millors consells tan bé com sabrem.

I van afegir:

—Aquest temporal de llebeig que tenim al damunt no només no ens afavoreix a nosaltres ni al vostre estol, sinó que us és tan desfavorable que no podreu desembarcar en tota l'illa de Mallorca. El nostre consell és que doneu la volta i que torneu a terra, que Déu us donarà aviat el temps que us cal perquè pugueu travessar.

Després d'haver sentit el que havien dit i el seu consell vaig dir-los que no ho faria per res del món. Que ja n'hi havia molts que amb les seves naus havien fugit perquè havien pres mal en la navegació i no gosaven acompanyar-me; i que si jo tornava a terra tots es dispersarien perquè no eren homes valents.

Vaig emprendre aquest viatge en la fe de Déu i contra aquells que no creuen en ell; i que caurem al damunt d'ells per una d'aquestes raons: o per convertir-los o per destruir-los i que tornarem aquell regne a la fe de nostre Senyor. És més: ja que anem en nom seu confiem que ell ens guiarà.

Moltes gràcies!